

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки

СИЛАБУС

навчальної дисципліни «УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ»

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ ТА ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГА

(включаючи електронну пошту, робочий час / місцезнаходження тощо).

Викладач (-і)	Порохня Василь Михайлович
Контактний тел.	+38(061)764-67-50 (внутр. 265)
E-mail:	ekonom.kpu@gmail.com
Сторінка курсу на сайті підтримки навчальних програм КПУ	http://www.zhu.edu.ua/cpu_edu/course/view.php?id=301
Консультації	<i>Очні консультації:</i> середа (11:00 – 13:00), а. 507, головний корпус КПУ <i>Консультації off-line:</i> шляхом повідомлення на сторінці навчальної дисципліни сайту підтримки навчальних програм КПУ http://www.zhu.edu.ua/cpu_edu/message

АНОТАЦІЯ

Навчальна дисципліна «Управління інтелектуальним капіталом» є нормативною для студентів бакалаврської програми спеціальності 051 Економіка (освітні програми: Економічна кібернетика). Згідно з навчальним планом денної форми навчання вивчення дисципліни заплановано на 8 семестр (4 курс).

Курс вивчення дисципліни «Управління інтелектуальним капіталом» вимагає від студентів математичної підготовки, в першу чергу з лінійної алгебри, диференційного числення і диференційних рівнянь, математичного програмування і дослідження операцій, теорії імовірності і математичної статистики, теорії оптимального управління, а також з макроекономіки, мікроекономіки та економічної кібернетики, імітаційного моделювання, методів експерт-них оцінок та ін.

Освітній процес з дисципліни здійснюється за такими формами: навчальні заняття, самостійна робота, контрольні заходи. Видами навчальних занять згідно з навчальним планом є: лекції, практичні, а також консультації. Практичні заняття передбачають: пояснення теоретичного матеріалу викладачем, роз'яснення прикладів задач, робота у малих групах, захист практичних робіт, розв'язок ситуаційних завдань, презентації результатів самостійної роботи. Самостійна робота студентів полягає у засвоєнні вивченого навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Консультації призначені для роз'яснення студентам теоретичних або практичних питань.

Засвоєння навчального матеріалу перевіряється за допомогою поточного контролю, який здійснюється на практичних заняттях у формі усних відповідей, тестового контролю, захисту практичних робіт та самостійних робіт.

Підсумковий (семестровий) контроль після завершення 8 семестру здійснюється у формі заліку.

ФОРМАТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Загальна кількість годин – 120 год., у т. ч. 42 годин аудиторних занять і 78 годин самостійної роботи студента. Кількість кредитів ECTS – 4

Всього кредитів	Всього годин	Аудиторних годин	У тому числі			Сам. робота
			Лекц.	Лабор.	Семін. (практ.)	
4	120	42	28		14	78

ОЗНАКИ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальний рік	Курс (рік навчання)	Семестр	Цикл підготовки	Нормативна/вибіркова
2021/2022	4	8	професійної та практичної	нормативна

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни – формування знань методології та інструментарію управління інтелектуальним капіталом економічних процесів, які розвиваються в умовах збурень (трансформації) з метою використання набутих знань у подальшій фаховій діяльності.

Завдання дисципліни – вивчення основних принципів аналізу оцінювання інтелектуального капіталу реальних економічних процесів та управління економічними об'єктами в умовах впливу інтелектуального капіталу на ці процеси.

ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Після вивчення дисципліни студент зобов'язаний:

Знати:

- методи оцінювання і управління інтелектуальним капіталом
- методи моделювання макроекономічних і мікроекономічних процесів в державі на основі управління інтелектуальним капіталом
- технологію проведення наукових досліджень соціально-економічних систем і процесів;
- адаптивні методи і моделі трансформаційної економіки;
- моделі антикризового індикативного планування;
- прикладні аспекти використання математичних методів і моделей підтримки прийняття рішень щодо формування інтелектуального капіталу в умовах трансформаційної економіки.

Вміти:

- формулювати мету і задачі управління інтелектуальним капіталом;
- здійснювати адаптивне і координатно-параметричне управління соціально-економічною системою відповідно до сформульованої мети;
- формувати ефективну політику фірми на основі моделей управління інтелектуальним капіталом на мікро-, мезо- та макрорівнях;
- робити якісні, науково-обґрунтовані висновки та давати рекомендації щодо впровадження отриманих управлінських рішень у практичній діяльності.

Методологія і методи оцінювання інтелектуального капіталу, що розглядаються в даному курсі, повинні допомогти студентам оволодіти мистецтвом прийняття ефективних управлінських і інвестиційно-фінансових рішень, розподілу й оптимізації ресурсів, аналізу й обробки даних, прогнозування наслідків.

Набуті студентами знання та навички з дисципліни “ Управління інтелектуальним капіталом ” будуть необхідні їм при виконанні аналітичних досліджень під час

переддипломної практики, при написанні випускних кваліфікаційних (дипломних, магістерських) робіт, у подальшій професійній діяльності.

Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка, освітня програма: Економічна кібернетика вивчення дисципліни «**Управління інтелектуальним капіталом**» сприяє формуванню **компетентностей та програмних результатів навчання** :

Загальні компетентності:

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК6. Здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.

СК17. Здатність до застосування програмних засобів, впровадження інформаційних систем і технологій для оптимізації діяльності.

Програмні результати навчання:

РН6. Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач

РН26. Вміння використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології, програмні пакети загального і спеціального призначення.

РН28. Уміння застосовувати принципи та методи економіко-математичного та імітаційного моделювання економічних процесів у сучасних умовах господарювання, виконувати аналітичну обробку економічної інформації в різних сферах економічної діяльності.

ПЛАН КУРСУ

М	№ з/п	Назва розділу, теми	Годин				
			Всього	Лекцій	Лабораторних	Практичних, семінарських занять	Самостійних роб
Модуль 1	1	Тема 1. Поняття сутності інтелектуального капіталу.	20	4		2	10
	2	Тема 2. Основні методи оцінювання і управління інтелектуальним капіталом.	22	4		2	10
	3	Тема 3. Управління інтелектуальним капіталом підприємства в умовах ринкової економіки.	20	4		4	10
Модуль 2	4	Тема 4. Методологія управління економічним ростом держави на основі оцінювання інтелектуального капіталу	18	4		2	10
	5	Тема 5. Економічне зростання з урахуванням впливу ІК.	12	6		2	18
	6	Тема 6. Моделі управління людським потенціалом держави на основі інтелектуального капіталу	28	6		2	20
		Всього	120	28		14	78

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Управління інтелектуальним капіталом» використовуються наступні види контролю:

1. Поточний контроль – здійснюється протягом семестру шляхом виконання практичних робіт, опитування на практичних заняттях під час захисту практичних робіт, перевірки виконання тестових завдань тощо. За змістом він включає перевірку ступеню засвоєння студентом навчального матеріалу, який охоплюється темою лекційного та практичного заняття, уміння самостійно опрацьовувати навчально-методичну літературу, здатність осмислювати зміст теми, уміння публічно та письмово представити певний матеріал, а також виконання завдань самостійної роботи.

2. Підсумковий семестровий контроль – здійснюється у формі заліку відповідно до графіку освітнього процесу.

Підсумкова оцінка з дисципліни виставляється за 100-бальною шкалою згідно з «Положенням про організацію освітнього процесу в КПУ». Результати поточного контролю здобувачів вищої освіти є складовими елементами підсумкової оцінки з дисципліни.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО (СЕМЕСТРОВОГО) ОЦІНЮВАННЯ

Контрольний захід	Бали
Модуль №1	35
Тести 1-4	15
Практична робота 1, 2	20
Модуль №2	45
Тести 5-6, 7-8	10
Практична робота 3,4	25
Стратегічна гра «Ринок»	10
Підготовка доповіді з презентацією	20
Разом	100

Для оцінювання відповідей та письмових робіт студентів у національній системі використовуються наступні критерії:

– рівню «відмінно» відповідає теоретично правильна і вичерпна відповідь на поставлене питання, у якій студент показав всебічне системне знання програмного матеріалу; засвоєння навчальної літератури; чітке володіння понятійним апаратом, методами, методиками та інструментами, вивчення яких передбачене програмою дисципліни; виконання не менше 90% запропонованих завдань самостійних та контрольних робіт;

– рівню «добре» відповідає теоретично правильна, але не вичерпна відповідь на поставлене запитання, в цілому повне знання програмного матеріалу, успішне виконання запропонованого завдання і засвоєння матеріалу основної літератури; виконання не менше 75% запропонованих завдань самостійних, контрольних робіт, екзаменаційного білету;

– рівню «задовільно» відповідає у цілому правильна відповідь на поставлене питання, в якій студент показав достатній рівень знань з основного програмного матеріалу дисципліни, але не зміг переконливо аргументувати свою відповідь, помилився у використанні понятійного апарату, показав недостатні знання рекомендованої літератури; виконання не менше 60% запропонованих завдань самостійних, контрольних робіт, екзаменаційного білету;

– рівню «незадовільно» відповідає неправильна або неповна відповідь на запитання, у якій студент продемонстрував значні прогалини у знаннях з основного програмного матеріалу; ухилився від аргументувань; показав незадовільні знання понятійного апарату і спеціальної літератури чи взагалі нічого не відповів; виконав менше 60% запропонованих завдань самостійних, контрольних робіт, екзаменаційного білету.

Оцінювання виконання поточного та підсумкового тестування відбувається автоматично у відсотковій 100 бальній шкалі з подальшим переводом у бальну шкалу з округленням до цілого значення за допомогою відповідних коефіцієнтів.

Шкала оцінювання: 100-бальна, національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичне забезпечення з дисципліни «Управління інтелектуальним капіталом», розміщено на сайті підтримки навчальних програм університету за електронною адресою: http://www.zhu.edu.ua/cpu_edu/course/view.php?id=301

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Schulz T. Investment in Human Capital // American Economic Review. – 1961, March – №1.
2. Becker G. S. Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis // Journal of Political Economy. Supplement. Oct., 1962.
3. Becker G.S. Human capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education. Third edition. Chicago. The University of Chicago Press, 1993.
4. Критский М.М. Человеческий капитал. – Л.: Изд-во Ленингр. университет. 1991, с.17. 25 Большой экономический словарь./ Под ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Фонд «Правовая культура», 1994., с.470.
5. Корнейчук Б.В. Информационная экономика. – СПб.: Питер, 2006, с.382.
6. Добрынин А.И., Дятлов С.А., Курганский С.А. Методология человеческого капитала // Экономика образования. Международный периодический журнал. Кострома. – 1999. – №1, с.10.
7. Беккер Г. Человеческий капитал. Воздействие на заработки инвестиций в человеческий капитал // США: экономика, политика, идеология. – М.: Наука, 1993. – №11-12. – С. 140-158.
8. Аналіз значення інтелектуального капіталу в сучасному світі [Електронний ресурс] / О. О. Андрейчиков // Системи обробки інформації. – 2010. – Вип. 5. – С. 173-176.
9. Міграція інтелектуального капіталу: вплив на економіку та інноваційний розвиток / Г. О. Андрощук, С. А. Давимука // Регіональна економіка. – 2015. – № 2 (76). – С. 65-82.
10. Інтелектуальний капітал як основа нової парадигми економічної модернізації / Т. В. Бауліна // Вісник Національної академії наук України. – 2010. – № 5. – С.47-48.
11. Організаційно-економічні засади формування інтелектуального капіталу в економіці знань / А. Г. Жарінова // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 10. – С. 8-13.
12. Развитие теоретических представлений об интеллектуальном капитале в условиях динамической трансформации экономики / А. А. Мальцева, И. А. Монахов // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 11. – С. 16-33.
13. Компаративне міжкраїнове вимірювання інтелектуального потенціалу: методологія і методика / А. Є. Никифиров // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 3. – С. 72-85.
14. Інтелектуальний капітал та інтелектуальний потенціал економіки: розмежування понять і явищ / І. Ф. Радіонова, В. І. Усик // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 10. – С. 56-66. 73

15. Односекторна модель економічного зростання з технологічним прогресом та інтелектуальним капіталом / Ю. П. Тадеєв // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 530-535.
16. Інтелектуальний капітал як вагомий ресурс економічного розвитку (Intellectual capital as a powerful resource for economic growth) / О. V. Kornilova, О. Y. Klymenko // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 4. – С. 165-171.
17. Факторний аналіз інтелектуального потенціалу регіону (Factor analysis of intellectual potential of a region) / Y. V. Makhomet // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 269-280.
18. Розвиток інтелектуальних здібностей персоналу як основа стратегічної орієнтації на посилення конкурентних переваг підприємств / А. Г. Жарінова // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 6. – С. 38-46.
19. Теоретико-економічні підходи до визначення феномену інтелектуального капіталу / А. Г. Жарінова // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1. – С. 5-15.
20. Емпіричний аналіз впливу процесів функціонування інтелектуального капіталу на результати діяльності підприємств / І. В. Журавльова // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 4. – С. 119- 127.
21. Факторний аналіз функціонування інтелектуального капіталу підприємств машинобудування / І. В. Журавльова // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 5. – С. 116-124.
22. Роль інтелектуального капіталу в ефективній діяльності підприємства / Е. Е. Ібрагімов // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 7. – С. 110-117.
23. Особливості функціонування інтелектуального капіталу машинобудівного підприємства в умовах інноваційної економіки / В. Кривунь, О. Корчак // Інтелектуальна власність : наук.-практ. журн. – 2015. – № 3. – С. 38-41. 74
24. Теоретико-методичні основи управління інтелектуальним капіталом: корпоративний рівень / Н. А. Мамонтова // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 45-52.
25. Мартиненко М. В. Кількісний підхід до визначення впливу інтелектуальних активів на результати інноваційної діяльності підприємств / М. В. Мартиненко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 6. – С. 520- 529.
26. Оценка интеллектуальной доли прибыли / Е. В. Попов, М. В. Власов, А. Ю. Шишкина // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 220-228.
27. Класифікація інтелектуального капіталу – методологічний аспект внутрішньофірмового управління / Н. М. Притуляк // Економіка України. – 2015. – № 10. – С. 23-31.
28. Людський капітал як основний актив економічного розвитку компанії / Н. М. Притуляк // Фінанси України. – 2015. – № 3. – С. 101-113.
29. Инновации как стратегический элемент интеллектуальных активов / Н. Н. Притуляк, В. О. Романышин // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 10. – С. 45-55.
30. Турило А. М. Необхідність розмежування категорій "інтелектуальний капітал" та "інтелектуальний капітал підприємства" / А. М. Турило, О. В. Корнух // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 8. – С. 60-66.
31. Турило А. М. Теоретико-методичні підходи до визначення складових інтелектуального капіталу підприємства та їх змісту / А. М. Турило, О. В. Корнух // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 3. – С. 168-178.
32. Інтелектуальний потенціал українських підприємств харчової промисловості (Intellectual potential of Ukrainian enterprises of food industry) / S. O. Stepanchuk // Актуальні проблеми економіки. – 2015. 25 – № 7. – С. 186-193. 75
33. Підходи до управління інтелектуальною власністю на підприємстві / В. В. Бугас // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 12. – С. 165-169.
34. Управління інтелектуальним капіталом і забезпечення підприємств інтелектуальними ресурсами / Л. В. Городянська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1. – С. 127-132.
35. Інформаційне забезпечення механізму управління інтелектуальною власністю / А. Г. Жарінова // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 10. – С. 46-51.
36. Концепція управління комерціалізацією інтелектуального капіталу / А. Г. Жарінова // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 7. – С. 17- 29.
37. Близнюк В.В. Людський капітал як фактор економічного розвитку (еволюція методологічних підходів та сучасність) // Економіка і прогнозування. - 2005. - № 2. - С. 64- 78.
38. Борисов.Е. Ф. Экономическая теория. – М.: Юрайт, 2000.

39. Боццо Р.Н. Человеческий капитал в процессе управления кооперативной собственностью. – М.: Статистика, 1992. – 410 С.
40. Бутнік-Сіверський О. Б. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект // Інтелектуальний капітал – 2002. – № 1. – С. 16-27
41. Дятлов С.А. Основы теории человеческого капитала. – СПб.: СПбУЭФ, 1994. – 330 С.
42. Занг В.Б. Синергетическая экономика. Время и перемены в нелинейной экономической теории: Пер. с англ.-М.:Мир, 1999.-335с.
43. Ілляшенко С.М. Актуальні проблеми управління інтелектуальним капіталом підприємства / С.М. Ілляшенко // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 2. – с. 91-96
44. Інтелектуальний капітал як елемент економічного зростання України / М.І. Мурашко // Демографія та соціальна економіка. — 2007. — № 2. — С. 116-129. — Бібліогр.: 16 назв. — укр.
45. Капелюшников Р.И. Теория человеческого капитала. – М.: Либертариум, 1999. – 250 С.
46. Клебанова Т.С. Анализ экономического роста: Учеб. пособие / С. Клебанова, Н.А.Дубровина, К.А.Стрижиченко; Харьковс. гос. экон. ун-т. - Х.: Изд-во ХГЭУ, 2002. – 224 С.
47. Критский М.М. Человеческий капитал. – Л.: ЛГУ, 1991. – 282 С.
48. Ліпич О.А. Підходи до визначення сутності інтелектуального капіталу / О.А. Ліпич // Економічні науки. Серія “Економіка та менеджмент”: Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 7 (26). Частина 2. – Луцьк, 2010.
49. Порохня В.М., Кухарева Л.В. Стратегія людського потенціалу – головний фактор економічного росту. – К.: Економіка та прогнозування, №2, 2007. – с. 54-63.
50. Порохня В.М., Бирський В.В. Моделювання людського потенціалу держави.- Монографія. - Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2008, 192с.
51. Порохня В.М. Теория относительности экономического роста // Современные проблемы моделирования социально-экономических систем: Монография. – Х.: «Інжек», 2009, с.65-78.
52. Порохня В.М. Новый подход до использования интеллектуального капитала в концепции экономического роста/Порохня В.М.//Экономический рост, ресурсозависимость и социально-экономическое неравенство: Материалы II Всероссийской конференции 27-29 октября 2010 года. – СПб.: Нестор-История, 2010. – с. 127-134.
53. Порохня В.М., Лось В.О. Моделювання впливу інтелектуального капіталу на інноваційний розвиток підприємства. Монографія. - Запоріжжя: КПУ, 2010, 175 с.
54. Порохня В.М. Геном економіки як особая форма существования капитала/Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем//Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції 7-9 квітня 2011 року м. Харків – Х.: ВД «Інжек», 2011. – С. 87-89.
55. Супрун В.А. Интеллектуальный капитал: Главный фактор конкурентоспособности экономики в XXI веке. – М.: КомКнига, 2006. – 192с.
56. Roos G., Pike S., Fernstrom L., Managing Intellectual Capital in Practice, Butterworth-Heinemann, New York 2005, p. 19.
57. Laure-Anne Parpaleix, Kevin Levillain, Blanche Segrestin. Financing the Next Generations of Innovation: New Dimensions in the Private Equity Model. Journal of Innovation Economics & Management. 2019/2 (No 29)
58. Rizzello, A.; Migliazza, M.C.; Caré, R.; Trotta, A. Social impact investing: A model and research agenda. In Routledge Handbook of Social and Sustainable Finance; Lehner, O.M., Ed.; Routledge: London, UK, 2016; pp. 102–126.

Інтернет ресурси, відеолекції:

1. Концептуальні аспекти математичного моделювання економічних процесів
https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/14950/mod_resource/content/2/ТЕМА%201%20Концептуальні%20аспекти%20мат%20модел%20екон%20процесів.pdf
2. Теоретичні основи кількісних методів моделювання та прогнозування економічних процесів // http://bookss.co.ua/book_medoti-ekonomyko-statestichnih-doslidzhen_806/3_1.-teoretichnosnovi-klksnih-metodv-modelyuvannya-ta-prognozuvannya-ekonomichnih-procesv.
3. Вітлінський В. В. Моделювання економіки: Навч. Посібник // [http://flightcollege.com.ua/library/Моделювання_економіки_\(Вітлінський_В._В.\),_КНЕУ_.pdf](http://flightcollege.com.ua/library/Моделювання_економіки_(Вітлінський_В._В.),_КНЕУ_.pdf).

4. Моделі макроекономічного розвитку // <http://epi.cc.ua/modeli-makroekonomicheskogorazvitiya-25637.html>.
5. Макроекономічні моделі та їх види <http://epi.cc.ua/makroekonomicheskie-modeli-vidyi.html>.
6. Макроекономічне моделювання
http://stud.com.ua/51179/ekonomika/makroekonomichne_modelyuvannya.
7. Моделі економічного розвитку
http://pidruchniki.com/1081080662979/rps/modeli_ekonomichnogo_rozvitku
8. <http://modeling.at.ua/publ/8> - тексти лекцій
9. <http://www.abc-people.com/typework/economy/econo-3.htm> - моделі змішаних економік
10. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Mure/texts.html - збірник «Моделі управління в риночній економіці»
11. <http://modeling.at.ua/index/0-11> - архів збірника «Новое в экономической кибернетике»
12. <http://www.aup.ru/books/i008.htm> - Електронні книги з економіко-математичних методів і моделей, в тому числі і моделювання ринкової економіки